

PASAJ

1930'lar Şiirinin İzlerini Süreli Yayınlarda Sürmek: *Varlık'tan Garip'e Türk Rönesansı'nın Şiiri (1933-1941)*

Kaan Kurt*

Türkçe şiire yönelik tarihselleştirme ve kategorileştirme çalışmalarının kısıtlılığı içerisinde Sibel Yılmaz'ın doktora tezinden kitaplaştırılmış *Varlık'tan Garip'e Türk Rönesansı'nın Şiiri (1933-1941)* başlıklı kitabı önem arz etmektedir. Metninde 1930'lu yıllardaki Türkçe şiiri değerlendirmeye çalıştığını söyleyen Yılmaz, 1933 yılını Türk yayıncılığı ve edebiyatına yön veren *Varlık* dergisinin çıktığı yılı milat kabul ederek kitabının başlangıç durağı tayin etmiş; Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'in *Garip* isimli ortak kitaplarını yayımladıkları 1941 yılını ise bir kapanış tarihi olarak belirlemiş, kitabını bu tarihsel hatla sınırlamıştır.

İki bölümden oluşan kitabın 1930'lu yıllara odaklanılan ilk bölümünde kategorizasyon tematik olarak yapılmıştır ve bu tercih ilk bölüme adını veren "Tematik Yaklaşımlar" başlığıyla belirtilmiştir. Burada karşımıza çıkan kategoriler; Memleket Şiiri, Milli Romantik Şiir, Toplumcu Gerçekçi Şiir, Mistik Şiir, Yunan Mitolojisinden Beslenen Şiir ve Popüler Şiir'dir. Bunlardan Memleket Şiiri, Milli Ro-

* Samsun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi.

kaan.kurt@samsun.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3659-021X

Makalenin gönderim tarihi: 17.08.2021 Makalenin kabul tarihi: 30.08.2021

mantik Şiir, Toplumcu Gerçekçi Şiir ve Popüler Şiir kendi içlerinde de çeşitli gruplara ayrılmıştır.

Kitabın ikinci bölümünün başlığı ise “Bağımsız Şairler ve Garip Hareketi”dir. Kitabın ilk bölümünde 1930’lu yılların şairleri şiirlerinde işledikleri temalara göre tasnif edilirken ikinci bölümde sınıflandırmanın hangi ilkelere göre belirlendiği ve ilk bölümdeki kategorizasyonun terk edilme gerekçesi net bir şekilde sunulmamaktadır. İkinci bölümün ilk alt başlığında “bağımsız şairler” ele alınmıştır. Bu kısımda “Saf Şiiri Benimseyenler”, “Deneysel Şiire Yönelenler”, “Yedi Meşalecilerin Bu Dönemde Şiir Yazmayı Sürdüren Temsilcileri” gibi üç farklı kategori bulunmaktadır. “Saf Şiiri Benimseyenler” ve “Deneysel Şiire Yönelenler” adlandırmalarında şairlerin hangi şiir türünü kullandıklarına yönelik bir vurgu varken üçüncü kategori “Yedi Meşalecilerin Bu Dönemde Şiir Yazmayı Sürdüren Temsilcileri” geçmişteki bir şiir çevresine yönelik referans içermekte ve tasnif olarak ilk iki gruptan farklılaşmaktadır ve bunun nedeni açıklanmamaktadır. Kitabın ikinci bölümünün ikinci alt başlığı olan Garip Hareketi de bu harekete mensup üç farklı şair ve hareketin etkisinde kalan şairler olmak üzere ayrılmıştır. Kısacası kitaptaki kategorileştirmenin ilk bölümünde tematik, yani şiirin ele aldığı konunun merkeze alındığı yaklaşım varken ikinci bölümde şiir hareketine, yani şairin etkisinde bulunduğu harekete/akıma yönelik yaklaşım ve harekete mensup şairin ismine göre¹ bir gruplandırma kullanılmıştır. Yazar, yaptığı tasnifi gerekçelendirdiği takdirde sorun olmayacak tercihler, metin içerisinde herhangi bir şekilde açıklanmadığı ve diğer tercihlerle ilişkilendirilmediği için keyfiyetten kaynaklanan bir muğlaklığa sebep olmaktadır. Sibel Yılmaz (2021), şiire dair yapılmış diğer araştırmalardan bahsettikten sonra şöyle söyler: “1933-1941 yılları arasındaki Türk şiirini inceleyeceğim bu çalışmada, yukarıda sözünü ettiğim tasnifleri gözden geçirerek dönemi 1) Tematik Yaklaşımlar, 2) Bağımsız Şairler ve Garip Hareketi başlıkları altında değerlendirmeyi uygun buldum” (s.20). Neden bu şekilde değerlendirmeyi “uygun bulduğu”, incelediği kaynaklardan neyi ödünç aldığı neyi ç-

¹ Bu bölümler “Orhan Veli Kanık Şiiri”, “Oktay Rifat Şiiri”, “Melih Cevdet Anday Şiiri”dir.

kardığı, bu çalışmalardaki hangi eksikliği kendi tasnif tercihleriyle giderdiği metinde açıklanmamaktadır.

Kitabın bütününde Yılmaz'ın dönemin süreli yayınlarını takip ettiği söylenebilir. Yılmaz, tüm tematik yaklaşımları ve Garip hareketinin izlerini süreli yayınlar üzerinden sürmektedir. Süreli yayınların izlerini sürmesi kitabın güçlü yanlarından birisi çünkü bu sayede edebiyat ile onu belirleyen süreli yayınları da içeren yayıncılık faaliyetleri arasındaki ilişkinin altı çizilirken aynı zamanda mevcut kanonun dışında kalmış şairler ve onların şiir üretimleri de gün yüzüne çıkmaktadır. Böylelikle belli bir şiir hareketinin ya da tematik yaklaşımın yalnızca kanondaki belli isimlerin üretimleriyle anılmasının eksik yanları belirlenmekte, süreli yayınlarda ve bu yayınlarda karşımıza çıkan kanon dışı isimler/dışarıda kalanlar üzerinden de belli bir şiir hareketi ya da grubun çehresinin belirlenebileceği anlaşılmaktadır. Kanon dışında olmasa da şiirden ziyade nesir alanındaki üretimleriyle öne çıkan Sabahattin Ali, Yaşar Kemal gibi isimlere de yine şiir tarihi anlatılırken yer verilmesi, mevcut şiir tarihine yönelik araştırmaların kapsamını/odağını genişletmesi bakımından önemlidir.

Kitapta takip edilen süreli yayınlar aynı zamanda veri ve istatistiklerle de desteklenmektedir. Her ne kadar bu veri ve istatistikler metnin içine yedirilmese de sonuç kısmında belli dergilerin çeşitli temalara ne kadar yer verdiği grafikler üzerinden gösterilmiş ve ekler kısmında da edebiyat dergilerine ve dönemin şiir kitaplarına dair istatistikler ve dökümler sunulmuştur. 1933-1941 yılları arasında yayımlanan edebiyat dergilerine, Halkevi dergilerinin Türkiye içerisinde dağılımları ve bu dergilere dair bilgilere, 1933-1941 yılları arasında yayımlanan şiir kitaplarına dair ayrıntılı verilere ekler kısmında ulaşılabilmektedir. Bu titiz çalışmaların gelecekteki edebiyat araştırmacıları için önemli bir kaynak olabileceği açıktır.

Sibel Yılmaz'ın 1933-1941 yılları arasındaki şiiri anlamaya çalışırken bağlamı hatta onu da aşarak siyasi tarihi fazlasıyla önemseddiği söylenebilir. Kitabın sunuş ve giriş kısmı, siyasi tarih anlatısına uzun uzadıya yer vermektedir. Giriş kısmının ilk cümlesi şu şekildedir: “Osmanlı devletinin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra işgal altındaki Anadolu'yu kurtarmak için Mustafa Kemal Atatürk'ün 19

Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan Milli Mücadele, Türk ulusunun bağımsızlık savaşını kazanmasıyla sonuçlanır" (s.11). Bu cümleden itibaren uzun bir kısım Türkiye'nin siyasi tarihinin, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e yaşanan dönüşümün anlatımıdır. Elbette bağlama, edebiyatı etkileyen, kimi zaman çerçevesini ve meselesini belirleyen bir faktör olarak yer verilebilir ama bu kısımlarda siyasi tarihin detaylarının edebiyatla bağının kurulduğunu söylemek çok mümkün değil. Söz gelimi, milli tarih anlatısıyla örtüşen ve eleştirel perspektiften ziyade tekrara dayalı, hamasi tarih tahayyülüne yaslanan söylemlerin metindeki kullanımı, edebiyata ve üretim ağına ilişkin herhangi bir şey söylememektedir. Bu kısımların metni gereksiz yere şişirdiği, aktarılan siyasi tarih ve bağlama dair bilginin edebiyat hareketi ile ilişkisinin kitapta o kadar kuvvetli bir şekilde kurulmadığı, metnin bu anlamda yeterince özlü bir anlatıma yer vermediği söylenebilir.

Aynı durum şair otobiyografileri için de geçerlidir. Metinde sık sık şairlerin otobiyografilerine yer verilir, şairlerin hayatları ile şiirleri arasında bir bağ olduğu varsayımından hareket edilir. Yılmaz şöyle söyler: "Kemalettin Kamu'nun şiiri, hayat hikâyesinden ayrı düşünülemez" (s.28). Fakat metinde şairlerin otobiyografilerine dair aktarılan bilgilerin her zaman şairlerin üretimleriyle doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu da şairlerin hayatlarına dair aktarılan kısımların bu denli hacme sahip olmasının ne kadar gerekli olduğu sorusunu doğurmaktadır. Şu ifadesinde Yılmaz bunu kendisi de açık etmektedir: "Kemalettin Kamu, 1933'te eğitim için Paris'e gider; ancak Kamu'nun şiirlerinde Paris'teki edebiyat ortamından ve Batı şiirinden etkilendiğine dair bir işaret yoktur. 1938'de Paris'ten Ankara'ya dönen ve 1939'dan itibaren üç dönem boyunca milletvekili seçilen Kamu..." (30). Kemalettin Kamu'nun Paris'e gitmesi veya milletvekili seçilmesinin onun şiirinde bir etkisi yoksa -ki Yılmaz da bunu söylemektedir- bu bilgi neden verilmektedir? Bu da tıpkı bağlam ve siyasi tarihe yönelik verilen bilgiler gibi metinde bir yük yaratmaktadır.

Biyografik edebiyat eleştirisinin yöntemine ve içerdiği tehlikelere yaklaşan Sibel Yılmaz kitabın özellikle ilk bölümünde şöyle bir yöntem ortaya koyar: İlk olarak şairin hayatından bahseder, sonra

da aynı şairin birkaç şiirine yönelik dize dize bir çözümleme yürütür, şaire dair çeşitli eleştiri metinlerinde farklı araştırmacıların ne gibi görüşler öne sürdüğüne değinir, bu eleştirmenlerin yaklaşımına veya şaire yönelik kendi yorumunu genellikle aktarmaz ve sonrasında da arada herhangi bir geçiş yapmadan başka bir şaire geçer. Örneğin Garip şiirinin iktidar tarafından desteklendiğini düşünenler ile aksi yönde düşünenlerin görüşlerini aktarır ancak bu tartışmaya dair kendi fikrini ortaya koymaz. Şairlere yönelik farklı eleştirmenlerin görüşlerinden bahsederken kendisinin görüşünü genellikle aktarmayan Yılmaz'ın yorumunu aktardığı bazı yerlerde ise “şiiriyet değeri zayıf”, “şiiriyet açısından fazla bir değere sahip değildir”, “şairin şiir dilininin olgunluğuna eriştiği söylenemez” gibi muğlak ve soyut ifadeler kullandığı fark edilir. Yılmaz'ın “şiiriyet” ya da “şiir dilinin olgunluğu” derken neyi kastettiği, şiiriyet değerinin kavramsal düzeyde neye tekabül ettiğine, ölçütünün hangi ilkelere belirlendiğine, şiir dilinin nasıl olması gerektiğine ve bazı şiirlerin nasıl bunun dışında kaldığına dair bir tartışma yürütmediği de göze çarpmaktadır. Bunun dışında da Sibel Yılmaz'ın belli temaları ve şairleri özetleyici/tanıtıcı bir formatta ele almasına karşın onlara dair eleştirel ve özgün yorumları kısıtlıdır. Örneğin “Nâzım Hikmet Şiiri” başlıklı bölümü şu cümlelerle bitirilir: “[...] Nâzım Hikmet modern Türk şiirinin gelişmesinde önemli katkıları olan bir şairdir. Uzun yıllar kendi ülkesinde ve dilinde yasaklı kalsa da hem bu dönemin toplumcu gerçekçi şairlerini hem de sonraki kuşakları etkilemiştir.” (s.87) Veya Garip için şöyle bir ifade kullanılır: “Garip hareketinin Türk şiiri içindeki yeri, önem ve etkisini korumaktadır.” (s.210). Genellikle bölümlerin sonuçlarının buna benzer şekilde genel geçer ve klişeleşmiş içerik ve ifadelerden oluşması, metnin özgünlüğünü zedelemekte, kitabı da analitik/eleştirel yaklaşımdan uzaklaştırıp tanıtıcı/betimleyici tarza yaklaştırmaktadır. Örneğin Türkçe şiirde belli benzerlikler/fenomenler tespit edilir ama bunların oluşturduğu örüntüyü irdelemeye imkân tanıyacak analitik bir sorgulamaya girilmez: 1930'larda sıkça işlenen bir tema olan “çocukluk günlerine duyulan özlem” (s.191) denir, ama neden 1930'larda bu temanın sıkça işlendiğine yönelik bir yorum ortaya konmaz. Bu açıdan titiz bir çalışmanın ürünü olan kitap, Türkçe şiire dair birçok veriyi bir araya

getirip sistematik bir döküm ortaya koyar fakat bu verilerin yorumlandığı bir zemin sunmaz.

Kitabın sonuç kısmı da çeşitli problemler içermektedir. “Bu çalışmada bu edebiyat ortamını tematik eğilimler, bağımsız şairler ve Garip hareketi ekseninde ayrıntılı olarak değerlendirmeye çalıştım. Ulaştığım sonuçları şu şekilde sıralayabilirim” (s.235) ifadelerinden sonuç kısmının önceki kısımları da tartışan/toparlayan bir kısım olması beklenebilir fakat bu bölümde önceki kısımlardan da kopuk bir şekilde daha çok belli dönemlerde elde edilen çeşitli sayısal verilerden söz edilmektedir. Önceki kısımlarda ele alınan şairleri, 1930’lar şiiriyle 1940’lar şiirinin arasındaki bağlantıyı, Varlık’tan Garip’e Türkçe şiirinin evriminin nereye ulaştığını tartışmasını belediğimiz kısım bunu yapmaz, süreli yayınlarda ürün veren şairlere ve onların şiirlerine dair sayısal verileri özetler. Şüphesiz ki bu da değerlidir ama çalışmanın belli bir sonuca varması beklendiğinden bir hayal kırıklığı yaratmaktadır. Keza metnin son cümlesi de bunu göstermektedir: “Mensur şiir/düzyazı şiir de bu dönemin süreli yayınlarında oldukça popüler bir türdür” (s.240). Yazarın çalışmasını “Varlık’tan Garip’e” bütüncül bir değerlendirme yerine bir şiir türünün popüler olduğunu söyleyerek bitirmesi, şüphesiz ki metnin genelinde ulaşılan sonuçları düşündüğümüzde şaşırtıcı değildir.

Son olarak kitabın başlığından ve başlığın vadettiklerini gerçekleştirip gerçekleştirmediğinden söz etmek istiyorum. Kitabın başlığı *Varlık’tan Garip’e Türk Rönesansı’nın Şiiri (1933-1941)*’dir. Kitapta gerçekten de Varlık’tan Garip’e süreli yayınların izleri ve bu yayınlarda şiirleri yayımlanan şairlerin izleri sürülmüştür. Başlık, Varlık’tan Garip’e bu şairlerin birbirlerine nasıl bağlandığını, birbirlerinden ne ölçüde farklılaştığını, Türkçe şiirde nasıl bir evrimleşme olduğunu göstereceğine dair bir vaatte bulunur fakat kitap, bu vaadi gerçekleştirmemektedir. Daha önce de söylediğim gibi metinde genellikle şairlerin otobiyografileri aktarılmakta, birkaç şiirinin çözümlemesi yapılmakta, farklı eleştirmenlerin bu şairler hakkında neler söylediklerine değinilmektedir, sonrasında ise arada bir bağlantı kurulmadan başka bir şaire geçilmektedir. Şairler arasındaki bağ gösterilmediği gibi bölümler/kategoriler arasında da analitik bir ilişki kurulmamıştır. Öte yandan başlıkta “Türk Rönesansı’nın Şiiri” ifade-

si de kullanılmaktadır. Bu başlıktan yola çıkarak yazarın Batı'nın belli bir dönemine referans veren “Rönesans” kavramının Türkiye'deki karşılığını incelediğini düşünebiliriz. Fakat metinde “Rönesans” dönemine ve kavramına dair bir tartışma yürütülmektedir. Yalnızca şöyle bir ifade geçer: “Ali Canip Yöntem'in *Hayat* dergisinde yazdığı ‘Rönesans ve Türkiye’ (s.1926) yazısında yer verdiği ‘Rönesans’ kelimesi, zamanla bu yılları tanımlamak için kullanılan bir ifade hâline gelmiştir. Süreli yayınlardaki çeşitli yazılarda 1930'lar, ‘Rönesans Türkiye’si’ olarak ele alınmıştır. Rönesans dönemi, Atatürk'ün ölümüyle son bulur” (s.14). Ali Canip Yöntem'in bu dönem için “Rönesans” demesi ve süreli yayınlardaki çeşitli yazılarda bu dönemin “Rönesans” dönemi olarak anılması yazarın da bu periyodu Rönesans olarak adlandırması için yeterli olabilir mi? Kaldı ki ne Ali Canip Yöntem'in ne de süreli yayınların neden bu döneme Rönesans dedikleri Sibel Yılmaz'ın çalışmasında açıklanmaktadır. Yöntem'in ve süreli yayınların ortaya attığı kavramı kabul edebilmek için bu kavram etrafında bir tartışma yürütülmeli ve bu kavramın tam da bu dönemi tanımlamak için kullanılmasının gerekliliği izah edilmeliydi. Sibel Yılmaz'ın çalışması böyle bir kavramsal tartışma yapmamaktadır, bundan dolayı da yazarın neden bu dönemleri “Türk Rönesansı” olarak kabul ettiği netleşmemektedir. Öte yandan Yılmaz, Rönesans döneminin Atatürk'ün ölümüyle son bulduğunu söyler fakat neden bu dönemin Atatürk'ün ölümüyle son bulduğunu da açıklamaz. Belli bir edebiyat hareketi neden Atatürk'ün ölümüyle son bulmaktadır veya böyle bir edebiyat tarihi anlatımının özerk olabilmesi mümkün müdür? Başlık ve kitap, Türk Rönesansı'nın Varlık'tan Garip'e nasıl görüldüğünü, ne gibi evrelerden geçtiğini aşama aşama anlatacağı izlenimini verse de bu vaadini gerçekleştirmekten uzaktır. Zaten az önce alıntılıdığım kısım dışında metinde pek fazla “Rönesans” ifadesi de geçmemektedir ve sözü edilen Rönesans ruhunun bu şair ve şairlerde, bu süreli yayınlarda nasıl can bulduğuna dair bir tartışma yürütülmektedir.

Sonuç olarak kitabın kategorizasyonunun keyfiliği, analitik ve eleştirel yaklaşımdan kaçınması, fazla tanıtıcı/özetleyici kalması, bağlam ve otobiyografiyi kimi zaman gereğinden fazla öne çıkarması, bağlamı ve otobiyografiyi edebi üretimlerle bağlantısını kurmadan

sunması, dönemlere dair bütünlüklü/özgün sonuçlara ulaşamaması ve titizlikle elde edilen verileri yorumlamadan vermesi bakımından zayıf olduğu söylenebilir. Buna rağmen Sibel Yılmaz'ın çalışması sürelili yayınları titiz bir şekilde takip etmesi, kanonun dışında kalmış veya şiiriyle çok fazla gündemde olmayan şairleri edebiyat tarihinde yeniden düşünebilmeye fırsat vermesi, içerdiği istatistikler ve veriler bakımından gelecekteki edebiyat araştırmacıları bakımından oldukça önemli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Yılmaz, S. (2021). *Varlık'tan Garip'e Türk Rönesansı'nın Şiiri (1933-1941)*. Ankara: Çolpan.